

אורינט אקספרס

ביטאון לעניינים מזרח תיכוניים
מטעם תלמידי המחלקה ללימודי המזרח התיכון
אוניברסיטת בר-אילן
סיוון תשס"ח - יולי 2008

רשימת הכותבים:

אפרת א. אביב

ד"ר יהודה א. בלנגה

ד"ר יוסי מן

דלית אטרקצ'י

דני נאור

חן עמר

יהל שרעבי

מוריה כהן

עורך: דני נאור

כתובת לתגובות:

orient.express.biu@gmail.com

דברי ברכה

הפייטן הפרסי המפורסם סעדי הביא לנו את השורות היפות הבאות:

פוריא-י-ולי גופת כה צידם בה כמנר אסת

אז המת-א-דוד-נבי בחת בולנר אסת

אופתאדגי אמוז אגר טאלב-א-פיד'י

הרגז נה חורר אב זמיני כה בולנר אסת

עבור אותם מסכנים שאינם לומדים אצלי השנה פרסית, אני אתרגם:

[גיבור הציד] פוריא-י-ולי אמר "הנה הטרף שלי בפלצור

הודות להשגחתו של הנביא דוד התמזל מזלי

למד שפלות רוח אם תרצה להשיג ידע

מים אף פעם לא מצטברים על אדמה מורמת"

כמו אצלנו גם אצלם, מים מסמלים תורה, ואותם מים נאגרים רק במקום שפל, בעמק ולא בהר. הנמשל הוא, כמובן, שאם ברצונך ללמוד הרבה, אז מאד מאד הווה שפל רוח, כי כלי קיבול טוב הוא קעור ולא קמור.

אני מסכים עם סעדי, אבל רק עד לנקודה מסוימת. לצניעות בהחלט תפקיד חשוב בלימודים, והיכולת להתאבק בעפר רגליהם של ידענים גדולים וקטנים ולשתות מדבריהם ולספוג אותם היא חיונית להתקדמות האינטלקטואלית. אך אם התלמיד נשאר תקוע בשלב הזה, בשלב השפלות והצניעות והסבילות, הוא לא יגיע רחוק. עבור כל אחד מגיע הרגע לקום, ליזום, לחוות דעה, לטעון טיעון ולתרום תרומה. במילים אחרות, מגיע הזמן לעבור מקריאה לכתובה.

אני מברך את תלמידי המחלקה שהקימו את הבמה המרשימה הזו, בה יוכלו סטודנטים ראויים לעבור מהתבטלות להתבלטות. זכיתי אף לעיין בגרסא המוקדמת של הביטאון והתפעלתי מהצורה מושכת העין והתוכן העכשווי המקורי והמרתק. בטוחני שרבים יתעניינו ויפיקו תועלת מעמודים אלו, הן בתוך אוניברסיטת בר אילן והן מחוץ לכתליה.

בהצלחה רבה,

ד"ר זאב מגן

רמ"ח ללימודי המזרח התיכון

דבר המערכת

המזרח התיכון הינו אזור דינאמי. האירועים משתנים בקצב מסחרר, עד שלעיתים קרובות קשה לעקוב אחריהם ובוודאי שקשה לנבא. בלימודי המזרח התיכון אנו עסוקים בעיקר בלימוד היסטוריה וכמעט ואיננו מתייחסים לתופעות הקורות בימינו אנו. בביטאון זה נתייחס אל תופעות המתרחשות כעת במזרח התיכון. במאמרים קצרים, בסגנון עיתונאי נביא לכם לא רק פוליטיקה, אלא גם עניינים חברתיים, תופעות המתרחשות במזרח התיכון, מתוך ניסיון (בחלק מן הכתבות) להעניק מימד היסטורי לדברים.

הביטאון נקרא על שם קו מסילת הברזל אשר קישרה בין מדינות אירופה לבין האימפריה העת'מאנית – "אורינט אקספרס" – אשר נחנכה בשנת 1883. מסילת ברזל זו קישרה בין מזרח ומערב, בין התרבות המזרחית לבין התרבות המערבית.

בין המדורים שבביטאון זה תוכלו למצוא את מדור "מן הנעשה במזרח התיכון", בו נספר על תופעות ואירועים המתרחשים באזור. מדור "דעות פוליטיקה ופרשנות", אשר יעסוק ויפרש עניינים בוערים במזרח התיכון. במדור יוצגו דעותיהם של הכותבים השונים בענייני המזרח התיכון. במדור האחרון "קולות מן המזרח" נגיש שירה מן המזרח התיכון. הכתבות בביטאון זה מסודרות על פי סדר גיאוגרפי, החל מתורכיה שבצפון עבור בחצי האי-ערב ואיראן וכלה במרוקו שבמערב המזרח התיכון.

צוות אורינט אקספרס

מִן הַנְעֵשָׂה בַּמִּזְרָח

הַתִּיכּוּן

תּוֹרְכִיָּה

עַל לְאוֹמִיּוֹת תּוֹרְכִית וְעַל פֵּייסְבוֹק

ב-6 במרץ 2007, הודיע בית הדין הפלילי באסתאנבול על חסימת הגישה לאתר "יוטיוב" (youtube) בפני גולשי חברת האינטרנט התורכית, "תלקום" (Telekom). כך, לא יכלו מנויי חברת "תלקום", ספקית האינטרנט הגדולה בתורכיה, להיכנס לאתר יוטיוב בין ה-7 ל-9 במרץ. הסיבה לחסימת האתר היא סרטון המזלזל באתאטורכ, מייסדה של הרפובליקה התורכית.

הכל החל על רקע עימותים גוברים והולכים בין גולשים יוונים וגולשים תורכים, עימותים שהחלו ככל הנראה, כבר ב-5 בינואר 2007. ביום זה, העלה גולש תורכי ליוטיוב, סרטון בן שלוש דקות המציג הומוסקסואלים יוונים עם דגלי יוון, דבר שהעלה את חמתם של הגולשים היוונים. בתגובה, העלה גולש יווני סרטון אנימטורי בן 30 שניות ובו נראה אתאטורכ צובע את שפתיו בליפסטיק. המלחמה, אגב, עוד לא הסתיימה.

העונש על פגיעה ב"תורכיות", לפי סעיף 301 בחוק העונשין התורכי, יכול להגיע לכדי מאסר של שלוש שנים. סעיף זה, כפי שהוא מוכר כיום, נוסח ב-1 ביוני 2005, כחלק מהתהליך שקדם לפתיחת הדיונים על קבלתה של תורכיה לאיחוד האירופי.¹ אך

¹ מסקרי דעת הקהל בתורכיה עולה כי כ-70 אחוזים מהתורכים מתנגדים לכניסתה של תורכיה לאיחוד. 60% מאמינים שתורכיה לעולם לא תתקבל לאיחוד, 80% מתנגדים לפשרות ולויתורים הנדרשים מתורכיה על ידי האיחוד, בטענה שהם מהווים פגיעה ב"ריבונות הלאומית". 78.5% מתייחסים לדרישות

דווקא חוק זה, הוא זה שיצר סיטואציה לא קלה עבור תורכיה; הגנה זו על ה"תורכיות" נתפשת בעולם המערבי ובמיוחד בקרב ארגוני זכויות אדם, כ"סתירת פיות" וכביטולו של חופש הביטוי.

לאחר הסרת הסרטון "הפוגעני" באתאטורכ, אשר בוודאי לא היה זוכה למחצית מאחוזי הצפייה בו לולא הייתה נאסרת הכניסה לאתר, נרגעו הרוחות בתורכיה. אך לא לזמן רב. המלחמות באינטרנט עלו שלב ומרכז הכובד שלהן עבר אל אתר "פייסבוק" (facebook).

בכדי להבין את התהום הפעורה בין שני העמים, די אם נביט בקבוצות המוקמות חדשות לבקרים כנגד יוון. מעבר לקבוצות ה"רגילות" המכנות את עצמן בשמות כגון "אנו שונאים את יוון", ישנן קבוצות אחרות שמגייסות גם לא-תורכים למאבקן, תוך הצגת איחודים היסטוריים מפתיעים עם מתנגדי יוון אחרים. כך, למשל, קיימת קבוצה הנקראת: "אני מתערב שאני יכול למצוא מיליון אנשים שאינם אוהבים את יוון" ובה ניתן לגלות שיתוף פעולה תורכי-מקדוני מקורי למדי. סמל הקבוצה הוא דגל יוון ועליו איקס גדול ואדום. דוגמא נוספת היא הקבוצה: "אזרים ותורכים מתאחדים נגד יוונים וארמנים".² לקבוצה זו מצטרפת תת קבוצה בשם: "האם אתה יודע כמה קשים חייהם של המיעוטים ביוון?" וקבוצות דומות אחרות.

אך אם הקבוצות שזכרו עד כה מונות מספר מועט של חברים, הרי שהקבוצה "אני מתערב שאני יכול למצוא

האיחוד בכל הנוגע לטלוויזיה ולחינוך הכורדי, לרצח העם הארמני ולקפריסין כהפרת הריבונות הלאומית במטרה לפלג את תורכיה.

² הצטרפות האזרים מתייחסת למחלוקת בין ארמניה לאזרבייג'אן על החבל נגורנו-קראבך (Nagorno-Karabach). תמונות זוועה מהטבח הארמני באזרים בשנת 1991 עדיין נשלחות כמצגות אימה באינטרנט.

אם ניקח בחשבון שתורכיה הייתה ב-1999 במקום ה-41 במדד השימוש באינטרנט בקרב מדינות העולם (ונתונה במגמת עלייה תמידית), ניתן להבין שיש באתרים הבינלאומיים בכדי ללמד אותנו יותר מדבר על הסכסוכים ההיסטוריים של תורכיה או על הלכי הרוח בתורכיה, אבל גם ובעיקר על היות האתרים הללו כלי להעצמת הלאומיות ולהדגשת התורכיות, אל מול האיחוד האירופי ועל חשבון קבוצות אחרות.

אפרת א. אביב

לבנון

נישואי תערובת ונישואים

אזרחיים בלבנון

"המשפחה לא מכירה בך יותר ומנשלת אותך מהירושה. חיללת את כבוד המשפחה ולכן אני ארצח אותך ואת בעלך הנוצרי" – כך אמר אביה של רדינה, מוסלמית סונית, לאחר שבישרה לו על כוונתה להינשא למרואן הנוצרי.

נישואי תערובת הינם דבר נפוץ במדינה קטנה כלבנון. צעירים וצעירות לבנונים בני כל העדות, נתקלים האחד בשני במקומות רבים. זוגות "מעורבים" המעוניינים להינשא נתקלים בקשיים מצד הממסד הדתי אליו הם משתייכים. כך למשל הממסד האסלאמי מחייב את בן או בת הזוג הלא-מוסלמים להתאסלם. מן הצד השני, הממסד הנוצרי מעוניין שחופש האמונה יישמר ושהילדים הנולדים לזוג "מעורב" יקבלו חינוך נוצרי.

נראה שהפתרון לנישואי התערובת הוא נישואים אזרחיים, אך אלו מעוררים את חמת אנשי הדת. ניסיונות שנעשו בעבר למסד את הנישואים האזרחיים בלבנון נתקלו בקשיים. איגוד עורכי הדין בלבנון

שני מיליון איש שלא מסכימים עם מה שמכונה רצח העם הארמני³, מכילה מעל 70 אלף חברים (די הרבה במונחים של פייסבוק בו קיימות מאות אם לא אלפי תתי קבוצות של לעתים, שלושה-ארבעה חברים). מה הקשר בין קבוצה זו לשנאת יוון? מישהו החליט שהארמנים והיוונים חד הם. סמל הקבוצה הוא דגל ארמניה לצד דגל יוון, ועל שניהם מונח אחר כבוד איקס גדול ואדום. מה שכן, השנאה בין התורכים ליוונים היא הדדית, וניתן למצוא בצד היווני קבוצה בשם "יוונים נגד תורכיה".

כפי שמוכר לנו היטב מהסכסוך בין ישראל לארצות ערב, שלום בין שתי מדינות הוא דבר אחד ושלום בין שני עמים הוא דבר אחר. נראה שהשנאה התהומית בין התורכים ליוונים איננה עומדת להיפתר, על אף המאמצים לפתרה.³ מאמצים אלו כללו את הביקור המתוקשר וההסכם המתגבש בין הרפובליקה התורכית של צפון קפריסין לקפריסין הדרומית-היוונית ממרץ 2008 (יותר מ-30 שנה אחרי הפלישה התורכית לקפריסין), שיחות השלום בין שני חלקי האי, ומחוות הדדיות (כמו הסיוע היווני בזמן רעידת האדמה בשנת 1999).

מעניין יותר שהרקע ההיסטורי-צבאי-גיאוגרפי של שנאה זו הוא רק גורם משני. נראה שהאיבה האמיתית היא על רקע דתי, או כמו שהיטיב לבטא זאת תורכי בשם אמראה ילמאז (Emrah Yilmaz) שכתב באחת הקבוצות (הטעויות במקור): "U re almost idiot and fanatic Christians greeks!" – רוצה לומר, לנצח תישארו יוונים נוצרים הרוצים להצר את רגליה של תורכיה המוסלמית.

³ יש לציין, שניסיונות ההתקרבות בין המדינות נועדו לאפשר את כניסתה של תורכיה אל האיחוד האירופי.

מצרים

"דבש וחלב תחת לשונך"

ארגון הבריאות העולמי (WHO) ממליץ לאמהות להניק את ילדיהן עד גיל שנתיים. אם תחפשו במקורות ההלכה המוסלמית תגלו שזו הייתה גם הוראתו של הנביא מֶחֱמַד. בסורת "הפרה" פסוק 233 כתוב: "אמהות יניקו את ילדיהן שנתיים תמימות, אם יחפצו לקיים במלואה את תקופת ההנקה". אולם, כמו ביהדות גם באסלאם צריך לשים סוף להנקה התינוק באיזשהו שלב. ביהדות, תינוק בריא יכול לינוק עד גיל ארבע, ומכאן שלילד מעל גיל ארבע אסור לינוק מאמו ולגבר אסור לינוק מאשתו.¹ באסלאם אנחנו נכנסים לתחום רגיש שעורר סערות במצרים.

על-פי החדית' שמסרה עאאשה, אשתו האהובה של הנביא מֶחֱמַד, מסופר על אחד, סאלם, שהיה בנו המאומץ של אחד אחר – אבו חד'יפה. אותו סלאם ינק מאמו החורגת "בהיותו מבוגר ובעל זקן" על פי מצוות הנביא, וכך יכול היה להישאר ביחידות עם אמו המאמצת. חדית' זה היה מקור לפתוא שהוציא ד"ר עזת עטיה מאוניברסיטת אל-אזהר, שעיקרה התרת ייחוד בין גבר לאישה הזרים זה לזו, אשר מפאת מקום עבודתם צריכים לשהות יחד. ההתרה נעשית על-ידי כך שהאישה תחלוץ שד ותניק את הגבר. בהתאם לפסיקת ד"ר עטיה לאחר ההנקה הופכים הגבר והאישה לאחים ולכן הם אסורים זה לזו, אך יכולים לשהות יחד במקום סגור. אולם, דרושה הוכחה ולכן נכתב בפתוא, כי "יש לתעד את ההנקה בכתב באופן רשמי... כך שייכתב בחוזה כי פלונית היניקה את אלמוני...

הכין טיוטת הצעת חוק לנישואין אזרחיים בשנת 1951. הצעת חוק זו לא הגיעה אל הפרלמנט, דבר שהוביל לשביתה של עורכי הדין בלבנון לתקופה בת שלושה חודשים. השביתה הסתיימה לאחר שהממשלה הבטיחה שהעניין ייכלל בסדר היום של הפרלמנט, דבר שלא קרה (עד עצם היום הזה...).

בשנת 1998 ניסה נשיא לבנון דאז, אליאס הֶרְאֵנִי, לתקן נישואים אזרחיים בלבנון, אך הצעתו נגוזה מפחד אנשי הדת. ניסיון נוסף נעשה בשנת 2002 על ידי התנועה הלבנונית לזכויות האנשים (Movement for People's Rights - MPR), אך גם ניסיון זה נכשל ולא הגיע אל הפרלמנט. למרות זאת, החוק הלבנוני מכיר בנישואים אזרחיים הנעשים מחוץ לגבולות לבנון. זוג אשר נישא בנישואים אזרחיים מחוץ לבנון, ומעוניין להתגרש יעשה זאת על פי חוקי המדינה בה נישא.

המאבק למען נישואים אזרחיים הגיע אף אל הרשת החברתית "פייסבוק" (facebook). "אנו מאמינים שלכל זוג לבנוני צריכה להיות הזכות להינשא, בלי קשר לגזע, דת או אמונה" – כותבים מייסדי הקבוצה התומכת בנישואים אזרחיים בלבנון. הקבוצה מונה למעלה מ-6,000 חברים.¹ במדינה שסועה כלבנון, נישואים אזרחיים על פי מייסדי הקבוצה בפייסבוק, יובילו להסרת החשדנות, להתקרבות בין הצדדים ואף ליצירת זהות לבנונית משותפת.

האם "פייסבוק" תצליח ליצור זהות לבנונית משותפת על בסיס אזרחי? הלוואי...

דני נאור

¹ להצטרפות ולהבעת תמיכה:

<http://www.facebook.com/group.php?gid=2326284108>

¹ חלב אם הוא כשר ודינו פרווה. ראה ב-שולחן ערוך יורה דעה סימן פא סעיף ז; גדול היונק משדי אשה, כיונק שרץ ומכין אותו מכת מרדות.

בחרין

השגרירה החדשה של בחרין

בארה"ב – יהודיה

בשנים הבאות תעמוד בראש שגרירות בחרין בארה"ב, אישה ממוצא יהודי. למרות הביקורת מצד גורמים אסלאמיים וליברלים כי הצעד נועד לרצות את דעת הקהל בארה"ב ולהדק את הקשרים עם הממשל האמריקני, הרי שבממשלת בחרין טוענים בתוקף כי המינוי ראוי ולא התקבל מטעמים פופוליסטיים.

בתמונה שגרירת בחרין בארה"ב- הודה נון.

ואולם פרשנים מקומיים מתעקשים כי בית המלוכה הבחרייני מינה את השגרירה- הודה נון, משיקולים זרים. לדעת רבים המתיחות העדתית המסורתית בבחריין בין שיעים ובין סונים וכן בין ערבים ובין פרסים הביאה את בית המלוכה לעשות את הצעד הלא צפוי על מנת להוכיח לעולם כי המדינה אינה מפלה אזרחים על רקע מוצאם הגזעי או הדתי.

מינויה של נון מבטא גם שינוי ביחס של בית המלוכה כלפי נשים. באחרונה מינתה בחרין שלוש נשים לתפקידים בכירים במשרד החוץ הבחרייני. כך למשל מונתה אישה לשגרירת בחרין בצרפת ולפני

[במקרה כזה] יכולה האישה להוריד את החגיאב בפני [הגבר] ולחשוף בפניו את שערותיה...".

מה ההיגיון של פסק ההלכה? היו שאמרו כי מדובר ברצון לזכות בפרסום או בכסף. עטיה נימק את הפתוא כך: "ההיגיון שמאחורי הנקת המבוגר הוא הפיכת הקשר הבהמי של בני-האדם לקשר דתי המבוסס על החובות הדתיות". הוא הוסיף כי "העובדה שהשכל אינו מסוגל להבין את החדית' של הנקת גבר מבוגר איננה שוללת את תקפות החדית' שכן זהו חדית' מהימן והתנגדות לו כמוה כהתנגדות לשליח אלה והטלת ספק במסורת הנביא."²

למרות שכוונותיו של ד"ר עטיה היו לטובה, שהרי ביקש למצוא מוצא לבעיה הלכתית קשה המצויה גם בדת היהודית, הנזק היה בלתי הפיך. סערת-אימים נוצרה בארץ הנילוס ועטיה נאלץ לינוק את כל הממטרים. הלה ספג גינויים מקצה לקצה: התקשורת המצרית כינתה את פסק ההלכה כתמוה ומוזר אשר מעיד, כמו פסקי הלכה אחרים כדוגמתו, על קיפאון מחשבתי וחוסר הבנה של המציאות העכשווית של העולם האסלאמי. אינטלקטואלים מצריים טענו, שהחדית' עליו התבסס עטיה הוא "הבל הבלים ואגדה פרי דמיונם של אויבי האסלאם." גם לפרלמנט המצרי הגיעה הפתוא המפורסמת. אבל מהר מאוד הושתקה הסוגיה כדי לא לעורר עוד ועוד סערות בכוס החלב של ד"ר עטיה. לבסוף, לאחר טיעונים ונימוקים, ציטוטים ופרשנויות התנצל הד"ר המסכן ואף חזר בו מדבריו, אך למרות זאת מצא עצמו מחוץ לכותלי אוניברסיטת אל-אזהר.

ד"ר יהודה א. בלנגה

² <http://www.memri.org.il/cgi-webaxy/sal/sal.pl>

האוכלוסייה, נראה כי הדרך עוד ארוכה עד שיוכל לשרור דו-קיום עדתי בבחריין.

ד"ר יוסי מן

אלג'יריה

הכוח הצבאי הגדול במגרב

מתעצם

העיתון אל-חיבר היוצא לאור באלג'יריה בשפה הערבית, הצרפתית והאנגלית פרסם בתאריך ה-17 במאי 2008 שאלג'יריה ביקשה מרוסיה להחליף את מטוסי הקרב מדגם MiG-29 במטוסי הקרב המתקדמים "סוחויי" SU-30 (תמונות בעמוד הבא). שלטונות אלג'יריה ביקשו מרוסיה לשלוח את מטוסי הסוחויי במקום מטוסי המיג, שהיו אמורים להישלח ולהיקלט בחיל האוויר האלג'ירי עד סוף שנת 2008.

הדרישה האלג'ירית נבעה מהסכם לשיתוף פעולה טכנולוגי, בעלות כוללת של 8 מיליארד דולר, שנחתם בחודש מארס 2006 בין רוסיה ואלג'יריה. במסגרת סעיפי הסכם הסיוע הצבאי, הבטיחה רוסיה לייצא 29 מטוסי-קרב מדגם MiG-29SMT חד-מושבי ושישה מטוסי-קרב מדגם MiG-29UB דו-מושבי, בעלות כוללת של 1.3 מיליארד דולר. כעת דורשת אלג'יריה שבמסגרת החבילה הצבאית יסופקו לחיל האוויר האלג'ירי בין 14 ל-16 מטוסי קרב מתקדמים מדגם SU-30 MKA באותו מחיר שבו הובטח לספק את יתרת מטוסי-הקרב מסוג MiG-29.

בחודש מאי אשתקד לאחר קבלה ובדיקות ניסוי שנערכו ל-15 המטוסים הראשונים מדגם מיג, ביקשה אלג'יריה להקפיא את התשלומים ולהחזיר לרוסיה

מספר חודשים מונתה אישה לתפקיד השגרירה בסין. עוד קודם שנכנסה לתפקידה החדש הייתה נונו חברת פרלמנט (מועצת שורא). היא מונתה לתפקיד בשנת 2006 לאחר שהחליפה את אחיה-איברהים שפרש לעסקים.

הקהילה היהודית בבחריין מונה 37 תושבים מתוך 530,000 התושבים החיים במדינה. עד הקמת מדינת ישראל מנתה הקהילה כחמש מאות תושבים אך רבים מהם העדיפו לעלות לישראל בשל היחסים המתוחים שנוצרו בין יהודים ובין מוסלמים לאחר מלחמת 1967. בין השנים 1905-1940 גדלה הקהילה במאות אחוזים בשל עליית מעמדה הכלכלי של בחריין. מעמדם של היהודים העניק להם מקום של כבוד בפרלמנט הבחרייני עוד בתקופת השלטון הבריטי. כך למשל סבה של נונו היה חבר מועצת השלטון בשנות העשרים של המאה העשרים. כיום נותרו במקום שתי משפחות שעוסקות בבנקאות וממלאות תפקיד חשוב במדיניות הכלכלית של הממלכה.

בבירת בחריין – מנאמה ניתן עדיין למצוא שרידים של הקהילה היהודית המפוארת שפעלה במקום בשנות העשרים המאוחרות. בלב הרובע העתיק של מנאמה קיים בית כנסת מפואר ששוקם לאחרונה על ידי השלטונות. מלבד חגי ישראל המקום אינו פעיל ולמרות זאת סביב המתחם אבטחה כבדה של כוחות ביטחון מיוחדים.

בעיני רבים שיקום בית הכנסת וכן מינוי יהודים לתפקידים בכירים, מלמדים על השאיפה של בחריין לחבור למערב וכן ליצור רפורמות שיביאו להורדת המתח העדתי המאפיין את המדינה מאז הקמתה בשנת 1971. ואולם על רקע עליית מעמדה של איראן וכן התחזקות כוחם של השיעים במדינה, המונים כשבעים אחוזים מכלל

בתאריך 27 בינואר 2008, סופקו 2 מטוסי הקרב הראשונים מדגם "סוחוי". זאת ועוד, עד אמצע מאי השנה סופקו לאלג'יריה 6 מטוסי-קרב, ויתר המטוסים יסופקו לאלג'יריה עד שנת 2010. הסכמים צבאיים נוספים בכלל ומטוס-קרב זה בפרט, מציבים את אלג'יריה ככוח הצבאי החזק בשמי המגרב.

יהל שרעבי

את מטוסי המיג בשל "איכותם הנמוכה". לפיכך, הקפיאה אלג'יריה באוקטובר 2007 את כל התשלומים לחוזים הצבאיים-טכנולוגיים, שנחתמו בין המדינות וחדשה את התשלומים רק בראשית שנת 2008. הסכם צבאי נוסף נחתם בין רוסיה לבין אלג'יריה במהלך שנת 2006. בהסכם התחייבה רוסיה לספק לאלג'יריה 28 מטוסי-קרב חדישים מסוג Su-30MKA.

בתמונה מטוס מיג – 29 חד מושבי

בתמונה מטוס סוחוי - 30 דו מושבי

מרוקו

פחות מכך ובתי המשפט מחייבים אותם בקנסות עצומים.³

נקודה נוספת למחשבה היא שסגירת תחנת אל-ג'זירה התרחשה זמן לא רב לאחר ששרי התקשורת של המדינות החברות בליגה הערבית, למעט אלה של לבנון וקטאר, קיבלו החלטה לארגון מחדש של עקרונות השידור (מעין אמנת שידור) בטלוויזיות לווין בעולם הערבי. תחנת אל-ג'זירה מסרבת להיכנע לתכתיבי שידור של ממשלות המצנזרות את שידורי הטלוויזיה, ולפיכך מהווה מטרה להטרדה מצד רבות מהן, כולל ממשלת מרוקו.

כלי תקשורת רבים בעולם הערבי ומחוצה לו, ארגוני זכויות אדם ועיתונאים, קראו לממשלת מרוקו לבטל את הפגיעה ברשת אל-ג'זירה ובשידוריה היומיים ממרוקו ולאפשר חופש ביטוי וחופש עיתונות כמקובל בעולם החופשי.

דלית אטרקצ'י

שלטונות מרוקו מסרבים לרשום

שמות בשפת אמזיג¹

למרות מעורבותם של ארגונים בינלאומיים וארגונים חוץ ממשלתיים במרוקו, מסרבים שלטונות מרוקו לרשום שמות בשפה הברברית אמזיג על מסמכים רשמיים כלשהם, כולל תעודות זהות.

מרוקו היא מדינה מגוונת מבחינה חברתית ואתנית: חלק מאוכלוסייתה הוא

סגירת משרדי אל-ג'זירה

במרוקו¹

מאז ראשית שנות ה-2000 משדרת רשת אל-ג'זירה, שמרכז השידור שלה נמצא בקטאר, חדשות מכל העולם הערבי. בכלל זה, מזה כשנה וחצי, משודרת מהדורת חדשות יומית מרבאט בירת מרוקו, העוסקת בענייני היום במערב. ב-6 במאי 2008 התקבל במשרדי אל-ג'זירה ברבאט פקס המודיע למנהלי התחנה כי שידוריהם היומיים יופסקו עקב בעיות טכניות וחוקיות של השרת המספק להם את שירותי התקשורת.² לטענת אנשי אל-ג'זירה כל האישורים הנחוצים לשידור הושגו עוד בטרם עלתה התכנית לאוויר בנובמבר 2006, ואין לממשלת מרוקו עילה חוקית לבטלם.

מה, אם כן, יכולה להיות עילה לשיבוש שכזה? ייתכן והסיבה נעוצה בתוכן השידורים. אל-ג'זירה ערכה תכניות תחקיר, תכניות אולפן ומשדרים רבים על נושאים "בוערים" במרוקו, בהם גם שאלת השליטה בסהרה המערבית, קשריו של המלך המנוח חסן השני עם אנשי המוסד הישראלי ועוד. אין הוכחה לכך שהורדת השידורים קשורה בתכנים "האסורים" ששידרה אל-ג'זירה. אך יש לציין שאין כלי תקשורת מרוקני שהיה מפרסם כתבות כאלה ולא מאבד את רישיונו, לפחות לזמן מסוים. עורכי עיתונים וכתבי עת במרוקו נתבעים לדין על הרבה

¹ <http://www.menassat.com/?q=en/alerts/3650-morocco-al-jazeera-bureau-forced-cancel-maghreb-news-program>
<http://www.article19.org/pdfs/press/morocco-al-jazeera-shutdown.pdf>
<http://allafrica.com/stories/200805080015.html>

² The National Agency for Telecom Regulation (ANRT)

³ ראה, למשל, מקרהו של כתב העת NICHANE שנסגר פעמיים עקב פרסום תחקירים שנחשבו פוגעניים באסלאם ובבית המלוכה.

¹ המאמר מבוסס על כתבה שהופיעה באתר: http://www.magharebia.com/cocoon/awi/xhtml1/en_GB/features/awi/features/2008/06/10/feature-01

המקוריים² בתעודות הזהות ובמסמכים רשמיים ונתקלים בסירוב מוחלט לבצע את הרישום.

שר הפנים המרוקני, שכיב בנמוסא, טוען כי לא מדובר באפליה ובכל מקרה אין לגוף הרשמי הממונה על הרישום³ כל הנחיה שלא לרשום שם כזה או אחר. הוא מצטט את סעיף החוק הנוגע לעניין, ובו "איסור לרשום שמות שאינם בעלי אופי מרוקני מקורי, שם המהווה שם משפחה, כזה המורכב מיותר משני שמות פרטיים, שם של עיר, עיירה או שבט...".⁴ אולם מעדויות רבות שנאספו מבני משפחות ממוצא אמזיגי עולה כי במקרים רבים הסירוב נשען על אותו סעיף בחוק אך נשמע שרירותי למדי. לראיה: מתוך 88 מקרים של שמות מסורבים, עליהם ערערו משפחות בשנת 2007, 75 שמות הוכרו ונרשמו לבסוף.

האם יתכן כי הטענה שהשמות משפת האמזיגי אינם מתאימים להווייה המרוקנית, נובעת מהחשש של שלטונות מרוקו מפני התעוררות תרבותית של הברברים אשר תוביל להתעוררות פוליטית? במדינה בה הסטטיסטיקה הרשמית אומרת כי הברברים הם 40% מהתושבים, אולם המרוקנים עצמם טוענים כי הברברים הם 60%, זה בהחלט יתכן.

דלית אטרקצ'י

ממוצא ערבי וחלקה ממוצא ברברי. הערבים, שכבשו את מרוקו בעת הכיבושים הגדולים של המוסלמים מחצי האי ערב בשנת 638, הביאו עימם את שפתם ותרבותם. רובם התיישבו לאורך החופים של מרוקו, חוף הים התיכון והחוף האטלנטי, ומהם גם מוצאו של בית המלוכה המרוקני המיוחס גנטית לנביא מחמד. הם נחשבים מזה מאות שנים לאליטה המקומית.

הברברים, תושביה המקוריים של מרוקו שהתאסלמו בעקבות הכיבוש, התרכזו בהרי האטלס, האנטי אטלס והמדבר הסהארי. מאז ועד היום מתחולל תהליך של מיזוג בין התרבויות, אך במקביל שמרו הברברים על ייחודם ועצמאותם התרבותית. הם הקפידו לשמר את המסורות השבטיות המרכזיות שלהם, טקסים ומנהגים, ובעיקר את שפתם המקורית תוך שהם מקפידים להשתמש בשמות העתיקים. החברה הברברית אינה עשויה מקשה אחת, היא מחולקת לשלוש קבוצות שהגדולה והבולטת שבהן היא האמזיגי.

במסגרת ניסיונות המיזוג בין הערבים לברברים קיים היה נוהג על פיו המלך נושא לאישה את אחת מבנות המנהיגים – הקאידיים – הברברים, רובם מבני האמזיגי. בשני העשורים האחרונים חלה התעוררות ממשית אצל בני התרבויות הברבריות, קמו להם ארגונים מייצגים – חלקם במרוקו ורובם באירופה – המנסים להביא להכרה בשונותם וייחודם התרבותיים, וללחוץ על בית המלוכה לבטל את האחידות שהוכרזה עם העצמאות (1956) ומיצבה את התרבות המרוקנית-ערבית כתרבות היחידה במרוקו. צעירים ברברים רבים מנסים, למשל, לרשום את שמותיהם

² שמות כגון: Bahac, Damyia, Diyia, Mayssa, Guraya, Yuba, Ijja, Aderfy, Amzin, Idir, Massinissa, Tihia, Tinass, Taynust, Sifaw, Massin

³ The High Commission for Civil Status

⁴ חוק מספר 37-99.

דעות פוליטיקה ופרשנות

סוריה

"וגר אריה עם נשר וישראל עם

סורי ירבע"?¹

בשבועות האחרונים אופפת את התקשורת הישראלית בכלל והעם היושב בציון בפרט אווירת "טרום-השלום" הידועה לכולנו. קולות השלום נשמעים לא מקמפ-דייויד במרילנד ארצות הברית,² אלא דווקא מאנקרה – עיר הבירה התורכית. השאלה העומדת על הפרק מן הצד הישראלי-פוליטי היא כמובן שאלת העיתוי. למה דווקא עכשיו? – הפרשנים נוהרים ואומרים חקירה משטרית נוספת; מה בוער לאהוד אולמרט? – על-פי אמצעי התקשורת, ככל הנראה הכיס. את אותה השאלה, אגב, אפשר לשאול גם מן הצד הסורי – רצח רפיק אל-חריירי והתנקשויות רבות בבכירים לבנונים אחרים. אולם, לא זה עצם העניין. אנחנו רוצים לדעת האם הכוונות רציניות, האם יש דברים בגו ומה המחיר שנצטרך לשלם עבור הזכות לנגב חומוס בדמשק. ובכן, בשורות הבאות אנסה להציג כיווני חשיבה על התהיות שהוזכרו לעיל. תשובות יכולים לתת רק נביאים, והנבואה כידוע נתנה לשוטים.

ראשית, כמעט מאז הקמתה השתייכה סוריה לקבוצת המדינות

הקיצוניות באזורנו. למעט מאורע חולף ושנוי במחלוקת בן שלושה חודשים, בדמות מנהיג אשר ענה לשם חֶסְנִי אל-זַעִים והכריז על רצונו להגיע להסכם שלום עם ישראל, עברו עשרות שנים עד שעמד שליט סורי וניהל מגעים להסכם עם ישראל. סוריה של שנות החמישים, הששים והשבעים של המאה העשרים חתרה (ובמידה מסוימת עדיין חותרת) לעימות עם ישראל. לעיתים היא הייתה זו אשר דחפה את העולם הערבי בכלל ומצרים בפרט (גם זו של גמאל עבד אל-נאצר) לצאת למלחמה "באויב הציוני". מיד עם עלייתו לשלטון ובעיקר לאחר המפלה באוקטובר 1973 היה זה הנשיא חאפטי אל-אסד, שהחליט לפתוח במרוץ חימוש אדיר ממדים ועתיר מזומנים, כדי להתחרות בעליונות האווירית של ישראל במזרח-התיכון.³ אסד האב החליט ללכת בניגוד לזרם המזרח-תיכוני הערבי ולתמוך בצד האיראני במהלך מלחמת איראן-עראק (1980-1988) וגם לכרות עמה ברית. לבסוף, בערוב ימיו הוא ראה ואף השתמש בארגון החזבאללה כנשק אסטרטגי מול ישראל.

שנית, כמדינה השייכת לזרם הקיצוני במזרח-התיכון, סוריה של בֶּשָׂאֵר אל-אסד, כאיראן, הייתה מוכנה לקשור את גורלה עם צפון-קוריאה. הציר פיונגיאנג-טהרן-דמשק הפך להיות ציר הרשע בעיני האמריקנים, דבר אשר לא הוסיף ליוקרה של אסד הבן ולניסיונות שלו להגיע לשלום עם ישראל. וושינגטון של ממשל ג'ורג' ו. בוש התנערה מקריאות השלום של דמשק, ותהתה על מהות הקשר בין הבירה הסורית ובירה הצפון-קוריאנית. ברם, ב-6 בספטמבר 2006 התחוויר לעולם כולו כי כור גרעיני נבנה מתחת לאפו, בחסות פיונגיאנג, וניסיון לשנות מהותית את המאזן האסטרטגי

¹ כידוע סמלו של העם היהודי הוא האריה ושל העם הסורי הוא הנשר.

² קמפ-דייויד, אשר נפתח בשנת 1938, לא נבנה מלכתחילה כמקום מגורים עבור נשיא ארצות הברית. רק ב-1942 הוא הפך למעון המנוחה של הנשיא פרקלין ד. רוזוולט אשר קרא לו שאנגרי-לא (Shangri-La). הנשיא דוויט דיוויד אייזנהאואר העניק למקום את שמו הידוע על-שם נכדו אשר באופן די מפתיע נקרא דוויט דיוויד אייזנהאואר.

³ סוריה השקיעה בראשית שנות השמונים למעלה מחמישים אחוז מתקציב המדינה לתחום הביטחון.

החזקים עם איראן, לא להוצאת מפקדת החמאס מדמשק ולא לפירוק החזבאללה מנשקו. וכאן עולה התהייה מה ישראל באמת מחפשת במהלך הדיפלומטי הנוכחי מול דמשק. מאז 1974, במשך שלושים וארבע שנים, שורר שקט בגבול הצפוני עם סוריה (נכון, למעט מספר יוצאי-דופן). דמשק, כמו ירושלים, מכבדת את הסכמי הפרדת הכוחות שלאחר מלחמת יום-הכיפורים. אין מלחמה עם סוריה! הגולן פורח תעסוקתית (למעלה מ-5,000 שכירים מועסקים ברמת הגולן), תיירותית (צימרים. גבירותיי ורבותיי צימרים!), כלכלית (בשר בקר 40% מהשוק הישראלי, אגסים 41%, תפוחי-עץ 30%) והתיישבותית (32 ישובים, מושבים וקיבוצים). האם כדאי לוותר על כל זה תמורת נייר, פיתה וחומוס? אתם תגידו.

ד"ר יהודה א. בלנגה

במזרח-התיכון נמנע ברגע האחרון. אסד הבן ניסה לעשות מה שאביו ויתר עליו במשך שנים (וגם ידע למה), אך ספג השפלה (על-פי פרסומים זרים) מידי אלה שהנשק הגרעיני היה אמור להיות מופנה אליהם.

על כן, אפשרי הוא שחולשת משטרו, הפגיעה החוזרת ונשנית בכבודו (מטס ישראלי מעל ארמונו ביוני 2006 וחיסולו המסתורי של עמאד מעיניה בדמשק הן רק חלק מהדוגמאות), חקירת רצח חרירי, הפצצת הכור בדיר אל-זור, המשבר הכלכלי ויותר מכל, הבדידות הדיפלומטית וחוסר ההכרה מצד האמריקנים דחפו את אסד לפתוח מחדש את המגירות ולהסיר את האבק מתכנית השלום עם ישראל. האם הכוונות רציניות? קשה מאוד להגיד שכן, משום שהסורים מוכנים לתת רק נייר ורוצים לקבל הכול. סוריה דורשת מישראל ויתור על כל רמת הגולן וחזרה לקווי ה-4 ביוני 1967, ומחזיקה בעמדת "שלושת הלאוים" שלה: לא לויתור על הקשרים

לבנון

**חוק הבחירות לפרלמנט הלבנוני
בהסכם דוחה**

בין סעיפי הסכם דוחה (اتفاق الدوحة)¹, אשר נחתם ב-21 במאי 2008, והביא ככל הנראה לסיומו של המשבר הפוליטי הארוך אשר פקד את לבנון, ישנו סעיף המתייחס אל חוק הבחירות הלבנוני. האופוזיציה, או בשמה השני כוח ה-8 במרץ², דורשת את שינוי חוק הבחירות לפרלמנט על מנת שתוכל להגדיל את כוחה וייצוגה בפרלמנט. חוק הבחירות לפרלמנט הינו נושא שנוי במחלוקת בלבנון והוא עשוי לקבוע את זהותה ואת פניה של לבנון. הן הקואליציה והן האופוזיציה יודעים זאת ומבינים ששימור או שינוי חוק הבחירות עלולים לשנות את המפה הפוליטית בלבנון.

בפרלמנט הלבנוני 128 מושבים הנחלקים בין העדות השונות. עד הסכם טאאף שנחתם בשנת 1989 והביא לסיומה של מלחמת האזרחים, הייתה החלוקה בפרלמנט ביחס של 5:6 מושבים לטובת העדות הנוצריות.³ חלוקה זו הסתמכה על

¹ לנוסח הסכם דוחה ראו:

<http://www.assafir.com/article.aspx?EditionId=943&ChannelId=21387&ArticleId=2055>

² הזירה הפוליטית הלבנונית נחלקת לשני מחנות, מחנה ה-14 במרץ הכולל את מפלגת "אל-מסתקבל" של סעד אל-חרירי, "הפלנגות" של אמין ג'מיל, "הכוחות הנוצריים" של סמיר ג'עגיע ואת "המפלגה הסוציאליסטית המתקדמת" של וליד ג'ינבלאט. מנגד נמצא מחנה ה-8 במרץ אשר כולל את החזבאללה, את אמל ואת מפלגת "הלאומיים החופשיים" של הגנרל המארוני מישל ע'ון. התאריכים בשמות המחנות מתייחסים לשתי הפגנות שנערכו בלבנון. ב-14 בפברואר 2005 נרצח ראש ממשלת לבנון לשעבר, רפיק אל-חרירי. בלבנון החלו הפגנות אנטי-סוריות. בתגובה להפגנות אלו כינס ארגון החזבאללה ב-8 במרץ 2005 הפגנת המונים בבירות לתמיכה בסוריה. בתגובה להפגנה זו ארגנו תומכי חרירי ב-14 במרץ 2005 הפגנת המונים נגד סוריה. על שני תאריכים אלו קרויים שני המחנות בלבנון.

³ אין להתייחס אל העדות הנוצריות כאל מקשה אחת. מלבד השוני בעיקרי האמונה בין העדות הנוצריות, מפולגות עדות אלו בשאלות פוליטיות. כך למשל נוכל למצוא נוצרים תומכי סוריה, נוצרים

מפקד האוכלוסין שנערך בלבנון בשנת 1932 וקבע רוב לעדות הנוצריות. מאז לא נערך מפקד אוכלוסין נוסף, וקיימות רק השערות לגבי גודלן האמיתי של העדות בלבנון.⁴

בהסכם טאאף נקבעה חלוקה שונה של מושבי הפרלמנט. במקום העדפה מספרית לטובת העדות הנוצריות, חולקו מושבי הפרלמנט ביחס שווה בין העדות הנוצריות לעדות המוסלמיות. כך, חברים בפרלמנט הלבנוני 64 חברי פרלמנט נוצרים ו-64 חברי פרלמנט מוסלמים.

הבחירות לפרלמנט הלבנוני נערכות אחת לארבע שנים. גיל ההצבעה הוא 21. שיטת הבחירות הלבנונית היא שיטה אזורית. על פי שיטה זו, המדינה מחולקת למחוזות בחירה, כאשר בכל מחוז, המושבים מחולקים על פי חלוקה עדתית. כולם בוחרים את כולם, רוצה לומר בני כל העדות מצביעים עבור בני כל העדות ולא רק עבור בני עדתם. בשיטת הבחירות הלבנונית "המנצח לוקח הכול", כלומר אם במחוז אחד ניצח מועמד מסוים, שאר המועמדים באותו המחוז הפסידו. הקולות אשר ניתנו למועמדים שהפסידו יורדים לטמיון.

אזרחי לבנון מצביעים לפרלמנט על פי מקום הולדתם, ולא על פי מקום מגוריהם. זאת על מנת שלא להפר את מאזן הכוחות העדתי בכל מחוז בחירה. כך, אנשים אשר היגרו מן הכפר אל העיר צריכים לחזור אל כפר הולדתם על מנת להצביע. יוצא מכאן, שמעבר לחוסר הנוחות שבנסיעה אל כפרים מרוחקים ביום הבחירות, אנשים אלו

מתנגדי המערב וכו'. אותם הדברים נכונים עבור העדות המוסלמיות, אשר גם בהן ישנם ניגודים פוליטיים מלבד ניגודים אמוניים. כך נוכל למצוא מוסלמים תומכי מערב ומתנגדים לסוריה.

⁴ ההערכות נותנות רוב לעדות המוסלמיות על פני העדות הנוצריות. העדה השיעית, על פי הערכות אלו, היא הגדולה מכולן. מה שברור הוא שהעדות הנוצריות נחלשות מבחינה דמוגרפית אל מול העדות המוסלמיות הן מבחינת היילודה והן מבחינת הגירת הנוצרים אל מחוץ ללבנון.

במאבק הנוכחי שהסתיים לעת עתה⁶ בהסכם דוֹחָה, זכתה האופוזיציה בניצחון סוחף. הוחלט על הקמת ממשלה חדשה בת שלושים שרים, הכוללת אחד עשר שרים לאופוזיציה, עובדה המקנה לאופוזיציה את היכולת להטיל וטו על החלטות הממשלה. חוק הבחירות, כאמור, מחזק את האופוזיציה ואת ייצוגה העתידי בפרלמנט משום שהוחלט להגדיל חלק ממחוזות הבחירה. הישג נוסף וחשוב הוא שסוגיית פירוק חזבאללה מנשקו ירדה מן הפרק. שני הצדדים, כך בהסכם דוֹחָה, מתחייבים שלא להשתמש בנשק על מנת להשיג רווחים פוליטיים. דבר לא נאמר על פירוק חזבאללה מנשקו.

עם זאת, ולמרות כל הישגי האופוזיציה הלבנונית, אין לראות בנקודה זו סוף פסוק. במדינה בה נאמנויות מתחלפות בעבור אינטרס, מדינה בה המנצח של היום הוא המפסיד של מחר ובעל הברית של היום הוא האויב של מחר, גם ניצחון זה יכול עשוי להיות זמני. בלבנון כמו בלבנון, הכל יכול לקרות!

דני נאור

כלל לא מצביעים עבור מועמדים בני מקום מגוריהם אשר יוכלו לדאוג לזכויותיהם, אלא למועמדים מכפר הולדתם, אליהם אין להם כל קשר.

לבנון מחולקת למספר מחוזות כאשר כל מחוז מחולק בחלוקת משנה למחוזות קטנים יותר. ישנם שני מושגים בחלוקה הלבנונית למחוזות, מְחַאפְטִיָה (مُحَافَظَة رِيَات) וקְצִיאָא (قِضَاء رِيَاتِ أَقْضِيَة). המְחַאפְטִיָה הינו מחוז גדול ואילו הקְצִיאָא הינו מחוז קטן והומוגני יותר מבחינה עדתית. השאלה הקריטית בשיטת הבחירות הלבנונית היא, על פי איזו הגדרת מחוז ייערכו הבחירות לפרלמנט, על פי קְצִיאָא או על פי מְחַאפְטִיָה? התומכים בבחירות על פי מְחַאפְטִיָה טוענים שבחירות כאלו יהיו מייצגות יותר ואמיתיות יותר. לעומתם, התומכים בבחירות על פי קְצִיאָא טוענים שכך יינתן ייצוג לכל העדות.

האופוזיציה (חזבאללה, אמל ומישל עוֹן) תומכים מן הסתם במחאפטיה. הם יודעים שבמחוזות גדולים, יגדל כוחם האלקטוראלי. הקואליציה תומכת בשיטת הקְצִיאָא, כיון שהיא מעוניינת לשמר את כוחה. חלק ממועמדי הקואליציה יודעים, שבבחירות על פי מחאפטיה הם לא יצליחו להיבחר.⁵ בהסכם דוֹחָה הוחלט לדבוק בחוק הבחירות אשר נקבע בשנת 1960. חוק זה מאמץ אמנם את שיטת הקְצִיאָא, אך מאחד מספר קְצִיאָא ליחידות גדולות יותר – דבר אשר יעניק יותר כוח לאופוזיציה.

⁵ כך למשל, כלל לא בטוח אם מועמדים "מסורתיים" כגון וליד ג'יבלאט וסמיר ג'עג'ע יצליחו להיבחר בשיטת מחוזות על פי מחאפטיה. זאת לפני שהזכרנו את הנשיא לשעבר וראש מפלגת הפלנגות אמין ג'ימיל, אשר בבחירות שנערכו על מושב הפרלמנט שהתפנה לאחר ההתנקשות בבנו, פייר ג'ימיל (קרוי על שם הסב פייר ג'ימיל מייסד מפלגת הפלנגות), מועמדו כמעט והפסיד למועמד של מישל עוֹן.

⁶ נכון לכתובת שורות אלו, טרם הוקמה "ממשלה לאומית" בלבנון. שני הצדדים עדיין לא מסכימים על הרכבה.

אסלאם

הצדקה ככלי למימון טרור

העולם המוסלמי לדורותיו השתמש בצדקה ככלי דתי, אשר מטרתו הקלת העוני וצמצום הפערים החברתיים בחברה המוסלמית. דלות וצדקה מהווים עד היום מרכיבים מרכזיים בהבנת העולם המוסלמי והחברה המוסלמית על מוסדותיה השונים.

החשיבות לנושא "כלכלת העניים" ניתנה עוד בימיו של מחמד, אשר דרש מכל מוסלמי מאמין לקחת את כספי (רכוש **أموال**) העשירים ולהעניקם לעניים בשם האמונה באל ובאחרית הימים.¹ פסוקי הקראן ודברי ההטפה במסגדים, האיצו במאמינים לשלם את דמי הצדקה. היענותם של המאמינים לשלם כספים אלו הייתה בדרך כלל גדולה, אם מתוך הרצון להיטיב עם החברה בה חיים ואם בשל חשש אמיתי מן הצפוי לעשיר המתנכר לעניים.² לפיכך הפכה הצדקה לאחת מחמש מצוות היסוד באסלאם.

תפיסת עולמו של האסלאם, עוד מימיו הראשונים, גרסה כי על המוסלמי מוטלת החובה המוסרית, הכלכלית והחברתית לדאוג לעניים ולרעבים, לרחם על היתומים, ובכך להיטהר מחטא ולזכות בחיי גן עדן. ציוויי הקראן מחזקים ומבססים טענה זו, שכן הללו מעידים כי המאמינים אשר עושים את מעשי הצדקה והחסד - הם

¹ פסוקי הקראן מצווים על כל מוסלם מאמין להקצות את רכשו/כספו עבור העניים, המסכנים, היתומים והאלמנות. ראה למשל: 51:19, 2:43. יש לעמוד על ההבדל בין מס הזכאת (זكاة), סכום קבוע ומוגדר (על פי רוב 2.5% מההכנסה) שעל כל מוסלם לשלם לבין צדקה (صدقة). הצדקה הינה וולונטרית, כל איש נותן כנדבת ליבו.

² האמונה בשכר ועונש ובחיי העולם הבא הובילו לגישה כי כל הנותן צדקה לעני מתאר את ליבו מאהבת הבצע וניצל מאש הגהנום. הקראן: 9:34, 74:44.

הזוכים לחיי העולם הבא.³ בעולם הערבי והמוסלמי כמו גם במדינות המערב פועלות קרנות צדקה רבות העוסקות בהתרמת המוסלמים ובהעברת כספי התרומות לנזקקים, על בסיס מצוות יסוד זו של האסלאם. לרוב עושים כספים אלו את דרכם לייעודם המקורי, דהיינו סיוע לנזקקים של ממש. אולם בשני העשורים האחרונים, ובעיקר מאז עליית המשטר האסלאמי הרדיקלי והתחזקות האסלאם המיליטנטי (הסוני והשיעי) וארגוני הטרור הבינלאומיים החלו חלק מקרנות הצדקה האסלאמיות לעשות שימושים נוספים בכספי הצדקה.

בימינו (כבעבר) ההזדקקות לכספי הצדקה הפכה לחיונית בכל מקום בו קיימת תנועה אסלאמית פעילה, כמו גם ארגונים של אסלאם מיליטנטי הפועלים מחוץ למסד, ולפעמים אף מוגדרים "אנטי-ממסדיים". כל אגודה אסלאמית, מקומית, ארצית או בינלאומית, מתרימה מאמינים בתאונות שונות. הסיבות המרכזיות לאיסוף הכספים הן, הסיוע לנזקקים, בניית בתים שנהרסו, הקמת מוסדות דת וחינוך, תמיכה במוסדות רפואיים, וסיוע כספי כלפי מקרי סעד ורווחה. גיוס הצדקה הוא עניין בפני עצמו, שכן, אין מדובר רק בתרומת המאמין המביא את תרומתו כפי יכולתו, אלא גם בהתרוממות הרוח והתחושה, כי שום דבר לא יכול לעמוד בפני המאמין הדבק במטרתו ומקיים את חוקי דתו.⁴

כיום, קיימים ארגוני טרור קיצוניים הפועלים במסווה של ארגוני צדקה והגנה על זכויות אדם. פעילות זו נעשית במסגרת

³ הקראן: 19:96, 20:75, 20:112, 21:94, 22:14, 22:23, 22:50, 22:56, 24:55, 26:227, 29:7, 29:9, 29:57, 30:15, 30:45, 31:7, 32:19, 34:4, 35:7, 38:24, 38:28, 40:58, 41:8, 42:22, 42:23, 42:26, 45:21, 45:30, 47:2, 47:12, 48:29, 65:11, 84:25, 85:11, 95:6, 98:7, 103:3.

⁴ מי שידו אינו משגת לשלם במזומן נותן שווה-כסף כגון חומרי בניין, שקיות מזון, מוצרי מחצבה או בתי חרושת. ומי שגם לא יכול להעניק זאת, נותן בחדווה שעות עבודה (הובלה, חפירה נגרות וכו').

אגודת "אלתציאמן" שבשכס.⁸ המסמכים אשר נמצאו חושפים את אופן העברת כספים מצד האגודה למשפחות "שהידים" אשר נפלו במהלך העימות. רשימת ה"שהידים" שמשפחותיהם זכו לתמיכה, כוללת טרוריסטים מתאבדים, שנהרגו במהלך ביצוע פיגועי תופת בערי ישראל בחודשים ינואר-מרס 2002, החודשים שקדמו למבצע "חומת מגן".⁹ יתרה מזאת, המסמכים מעידים גם על הקשר הקיים בין "אלתציאמן" לבין "קואליציית הצדקה", כאשר הראשונה מהווה מוסד מתאם של הפעילויות והתרומות המגיעות אל מוסדות חמאס בצפון הגדה.

מעניין לציין, שארגוני הטרור עושים שימוש גם בבנק הערבי כערוץ להעברת כספי טרור. ב-25 בפברואר 2004 החרומו כוחות הביטחון הישראליים כספים בבנק הערבי, במסגרת מבצע להחרמת כספי טרור המופקדים בבנקים ב"שטחים". החרמת הכספים התבצעה על סמך מסמכי שלל, אשר הצביעו בבירור על היות הבנק ערוץ מועדף להעברת ואחזקת כספים על ידי ארגוני הטרור הפלסטינים ובמרכזם החמאס והג'יהאד האסלאמי בפלסטין.¹⁰

לאור הנאמר לעיל, אפשר לומר כי הכסף הינו הדלק המניע את ביצוע פעילות הטרור. לפיכך, חשיפת המקורות הפיננסיים של ארגוני הטרור, לרבות הכספים המגיעים במסווה של צדקה, מאפשרת פגיעה בפעילות השוטפת של ארגוני הטרור השונים.

חן עמר

⁸ http://www.terrorism-info.org.il/malam_multimedia/html/final/sp/1_05/biro.htm
⁹ http://www.terrorism-info.org.il/malam_multimedia/html/final/sp/1_05/biro.htm
¹⁰ http://www.terrorism-info.org.il/malam_multimedia/html/final/sp/finance/bank_hp.htm

מנגנון ה"דעוה",⁵ האחראי ל"הכשרת הלבבות", דהיינו, החזרת המאמינים לחיק האסלאם באמצעות חינוך, הטפה דתית, גיוס חברתי ופעילות קהילתית.

המצוקה הקשה שהעם חי בצילה משרתת את האינטרסים של תנועות קיצוניות, דוגמת חמאס וחיזבאללה, הרוכשים את תמיכת הציבור תוך שימוש ציני במצוקה. תנועות אלו מגייסות, באמצעות הדגשת המצוקה, גם את תמיכתן של אגודות וקרנות צדקה אסלאמיות ברחבי העולם, ומנתבות כספים אלו לארגוני טרור קיצוניים.

מבין ארגוני הצדקה השונים, המנתבים את כספיהם למימון הטרור אנו מוצאים את ארגון "קואליציית הצדקה", ארגון המונה למעלה מ-50 קרנות אסלאמיות ברחבי העולם, המנתב כספים למוסדות חמאס ב"שטחים".⁶ בכך מסייע הארגון לחמאס להפוך לחלופה ל"רשות" ולקיים מעטפת התומכת בטרור, כולל טרור המתאבדים.⁷ מאז הקמת ה"קואליציה", ועד היום, הועברו לרשות חמאס, להערכתנו, עשרות מיליוני דולרים. מידע זה הגיע לידי צה"ל במסגרת מבצע "חומת מגן" (אפריל 2002). במבצע זה, הגיעו לידי צה"ל מסמכים החושפים אגודות צדקה נוספות, בניהן

⁵ הפירוש המילולי של המילה "דעוה" הוא הזמנה, קריאה לאמונה באללה. "האחים המוסלמים" הקנו שם קוד חדש לדעוה. דהיינו, פעולה חברתית ותרבותית שבמרכזה חינוך אסלאמי וסעד חברתי לנזקקים.

⁶ קואליציית הצדקה" הוקמה במעורבות הנהגת חמאס - מיד לאחר פרוץ העימות האלים (אוקטובר 2000), כארגון גג לשם מבצע "אד הוק" של גיוס כספים אסלאמי כלל עולמי, לטובת הפלסטינים ב"שטחים". ה"קואליציה" התמסדה והיא ממשיכה בפעילותה מאז. בראשה עומד איש הדת הפופולארי השיחי ה-ד"ר יוסף אלקרצ'אוי. בהנהלתו חברים בכירים רבים ממערך הצדקה האסלאמי, ובהם פעילי חמאס בכירים מה"שטחים".

⁷ בשל כך הוכרזה ה"קואליציה" כהתאחדות בלתי מותרת בישראל

http://www.terrorism-info.org.il/malam_multimedia

קולות מן המזרח

שירה תורכית

שיר עם זנב/ אורהאן וולי¹

אַינָנו יְכוּלִים לְהִירָאוֹת בְּיַחַד, דְּרָכֵינוּ שׁוֹנוֹת;

אַתָּה חֲתוּלוֹ שֶׁל הַקָּצֵב, אָנִי חֲתוּל רְחוּב;

הַמְזוֹן שֶׁלְךָ, בְּצִלְחַת פֶּח;

שְׁלִי - בְּלוֹעַ הָאָרֶי;

אַתָּה חוֹלֵם עַל אֶהְבָּה, אָנִי

עַל עֵצִים.

אַבֵּל גַּם לָךְ לֹא קֵל, אָחִי;

זֶה לֹא קֵל, לְמַעַן הָאֵמֶת,

לְכַשְׁשׁ כֶּךָ בְּזָנֵב* בְּכֹל יוֹם מְבוֹרֵךְ.

* בתורכית: גם להתרפס

---

¹ אורהאן וולי קאניק (Orhan Veli Kanik) נולד באסתאנבול בשנת 1914 ונפטר בה בשנת 1950. אביו היה המנצח של הסימפוניה הנשיאותית. וולי קיבל חינוך ליברלי אך עזב את 'אוניברסיטת אסתאנבול' בשנת 1935 מבלי שהשלים את לימודיו. עם סיום שירותו הצבאי הוא השתקע באנקרה ועבד תקופה קצרה כמתרגם בשירות משרד החינוך. את דרכו הספרותית החל כעורך של כתב עת ספרותי שנקרא "עלה" (Yaprak) עד שנפטר כתוצאה מדימום תוך מוחי בשנת 1950. אורהאן וולי שבר את מסגרת החריזה המסורתית, שהייתה נהוגה עד אז בשירה התורכית, כשהוא מטיף לכתיבה חופשית, המשוחררת מהמוסכמות הפואטיות שלה. הוא עצמו הושפע יותר מההייקו (Haiku) היפני (שיר קצר בן 17 הברות) יותר מאשר ממשוררים תורכיים או אפילו ממקורות פואטיים מערביים מקובלים. יחד עם זאת, חשיפת עולם כמעט ניהיליסטי בשיריו, העמידה אותו במקום אחד עם מיטב משוררי המערב המודרניים. בתורכיה, נחשב וולי לאחד המשוררים החשובים ביותר. לאחר מותו, נהנתה השירה התורכית מחרוזה חופשית וממגוון בלתי מוגבל של נושאים. וולי כותב בשפה פשוטה אך מסריו, במקרים רבים, חדים וכואבים. אפרת א. אביב.

שיר הברידות/אורהאן וולי

אלו שאינם חיים לבד אינם יודעים,

איך הדממה מבהילה את האדם;

איך האדם מדבר עם עצמו;

איך הוא רץ למראות

כמה לנשמה,

הם אינם יודעים.

מתורכית: אפרת א. אביב

קול קורא

הנך מוזמן/ת להרצות בפורום הסטודנטים לתארים מתקדמים, **Mazat.Com**, של המחלקה ללימודי המזרח התיכון בבר-אילן.

הפורום כולל נושאים להרצאות מפרי מחקריהם של דוקטורנטים ומסטרנטים מכל האוניברסיטאות והמכללות המוכרות בישראל על העולם הערבי, האסלאם, מיעוטים בעולם האסלאם, יחסי יהודים-מוסלמים, לשון, ספרות, היסטוריה, סוציולוגיה, אנתרופולוגיה, מדע המדינה, תרבויות, מגדר – בימי הביניים והעת החדשה והקונטמפורנית.

התאריכים להרצאות בשנה השנייה של הפורום הם כדלקמן:

יום שני ה-8 בדצמבר 2008

יום שני ה-2 במרץ 2009

יום שני ה-18 במאי 2009

הנך מוזמן/ת להציע נושא להרצאה בצרוף תקציר שלא יעלה על עמוד אחד.

התאריך האחרון להגשת ההצעות לכנס הראשון הוא **יום שני, כ"ט באלול תשס"ח, 29/9/2008**, לכנסים השני והשלישי עד לתאריך **יום חמישי, ח' במר חשון, 6/11/2008**.

את ההצעות יש לשלוח

למחלקה להיסטוריה של המזרח התיכון באוני' בר אילן

לידי המרכזים האקדמיים פרופ' מיכאל מ' לסקר ומר יהל שרעבי

yahelshster@gmail.com ; michael1949@013.net